

značaj ilegalnega časopisja skrajno otežkoča globljo raziskavo in povzroča praznine v dokumentaciji. »Mnogo bo torej še treba delati za obogatitev pričujočega dela in izpolnitev praznin: po eni strani npr. s sistematičnim iskanjem pomembnejših ilegalnih časopisov, po drugi strani pa z resnimi študijami o tistih — urednikih, tiskarjih in razpečevalcih tega junaškega tiska — ki so uporabili vso svojo energijo, da so posredovali v diktaturi strtemu narodu svoboden glas upanja in vere. Upamo torej, da naš poskus ne bo ostal brez odziva in da ga bodo drugi nadaljevali.«

Milica Kacin-Wohinz

Hebert Steiner, »Die KPÖ und der Februar 1934«; Weg und Ziel, 1964, št. 2, str. 68—79.

Iz obsežne literature o dogodkih leta 1934 v prvi avstrijski republiki¹ izstopa članek vidnega raziskovalca avstrijskega delavskega gibanja Herberta Steinerja. Članek opozarja na usodne dogodke pred tridesetimi leti, posebej pa se ustavlja ob odnosu KPA (in Kominterne) do socialdemokratske stranke kot najmočnejše delavske stranke v Avstriji. Časovno zajema čas od XI. kongresa KPA leta 1931, dotika pa se tudi posledic februarkega poraza avstrijske socialne demokracije leta 1934 za mednarodno delavsko gibanje. Potem ko bežno omenja poskuse za ustanovitev skupne protifašistične fronte avstrijskega delavstva, Steiner opozarja na neodločnost avstrijske socialdemokratske stranke proti takratnemu avtoritativnemu režimu, ko je marca 1933 odpravil parlamentarizem v državi, kljub temu da so po kasnejših besedah Otta Bauerja delavci pričakovali od stranke odločno akcijo. Med vzroke za tako omahljivost šteje Steiner dejstvo, da so bile v tem času v avstrijski socialni demokraciji štiri struje: prvo je predstavljal del aktivnih in revolucionarnih funkcionarjev, ki so zahtevali odločen nastop proti pretečemu fašizmu (večinoma še niso bili povezani s komunisti); drugi del funkcionarjev in večina članstva stranke sta resignirala zaradi izmikajočega se vodstva stranke; tretja struja se je skušala pobotati z Dollfussom kot na primer Karl Renner; četrta struja pa je po Steinerjevih besedah s peresom sicer vehementno nastopala proti režimu, dejansko pa se je odpovedala boju množic proti avtoritativni državi.

Potem ko je maja 1933 režim prepovedal komunistično stranko, so februarja 1934 prišli na vrsto tudi socialdemokrati. Ko se Steiner dotika teh dogodkov, se posebej ustavlja ob izjavah in komentarjih vodstva ter predstavnikov mednarodnega komunističnega gibanja. Važen korak naprej v ocenjevanju teh stališč pomeni XII. kongres KPA septembra 1933. Zastavil si je nalogo, da bo ustvaril široko protifašistično fronto, ki naj bi uveljavila demokratične pravice v državi ter odločno nastopila proti grožnjam hiterjevske Nemčije. Sledeč takemu cilju si je stranka že po februarju 1934 ne samo pridobila »tisoče novih borcev« (Herbert Steiner), pač pa so z njo začeli sodelovati tudi levo krilo takrat ilegalne socialdemokratske stranke, revolucionarni socialisti, zraven pa tudi ilegalno sindikalno gibanje. Po Steinerju so sami februarški dogodki vplivali tudi na sklepe VII. kongresa Komunistične internacionale leta 1935, in to pri določanju taktike boja delavskega razreda.

Tone Zorn

Hermann Mitteräcker, »Kampf und Opfer für Österreich«, Stern Verlag, Wien 1963.

Marca 1963 je poteklo petindvajset let od priključitve Avstrije k tretjemu rajhu. Temu žalostnemu jubileju je »posvečena« Mitteräckerjeva knjiga, ki nosi podnaslov »Prispevek k zgodovini avstrijskega odpora«. Medtem ko se nekateri pisci kakor Otto Molden v knjigi »Ruf des Gewissens«, Wien 1958, (prim. Zgodovinski časopis 1961, str. 277) pri opisu tega odpora omejujejo predvsem na meščanske kroge in deloma izpuščajo komuniste, izpolnjuje Mitteräcker prav to vrzel. Pri svojem delu se je oprl na arhivalne vire dunajskega deželnega sodišča, arhiv CK KPA ter na pomoč Inštituta za marksizem-leninizem v Vzhodnem Berlinu. To gradivo je izpopolnil s spomini ter s podatki iz privatnih virov. Žal se ni lotil podrobnejše obdelave proti-

¹ Prim. vire in literaturo, ki jo navaja V. M. Turok v knjigi Ačerki istorii Austrii 1929—1938, Moskva 1962, str. 533—542.

nacističnega odpora, pač pa je skušal na publicistični način prikazati najvažnejše faktorje, faze in načine tega odpora. Pri izdaji je bila v ospredju vsekakor želja, popularizirati protinacistično delovanje avstrijskih komunistov; to pa je bil vsekakor vzrok za marsikatero posplošitev, kakor moremo ugotoviti ob njegovem prikazu protinacistične borbe na območju južne Koroške.

Prav temu boju gre v knjigi precejšen poudarek. Vsekakor bi si ob njem želeli tudi prikaza ciljev narodnoosvobodilnega boja slovenskega prebivalstva na Koroškem, zlasti še ker iz Mitteräckerjevega pripovedovanja ni razvidna povezava koroškega NOB z narodnoosvobodilnim gibanjem na drugi strani Karavank. Ob tem naj opozorimo, da se je Mitteräcker že pred leti, čeprav v drugi zvezi, ukvarjal s slovenskim koroškim vprašanjem v glasilu CK KPA »Weg und Ziel« 1950, št. 7/8, str. 512—516. Druga Mitteräckerjeva slabost pa je, da ni upošteval del slovenskih avtorjev o tem vprašanju. Ko govori o pričetkih protinacističnega boja na Koroškem, opozarja, da je pod vplivom narodnoosvobodilnega boja v Jugoslaviji postal železniški center beljaškega okraja eno od težišč odpora avstrijskih železničarjev (str. 62). Nedvomno to opozorilo kaže na prizadevanja predvojnega inštruktorja CK KPA za Koroško in Štajersko Andreasa, ki je pričel leta 1942 v Beljaku obnavljati partijsko organizacijo. Najbrž se na to Andreasovo dejavnost nanaša tudi pripomba Edvarda Kardelja v pismu Titu dne 7. 10. 1942 o položaju v Sloveniji: »Sodelujejo (namreč enote prve grupe odredov — op.) tudi z avstrijsko kompartijo, ki je precej razvila svojo dejavnost...« (Jesen 1942, Ljubljana 1963).

Ob razpravljanju koroškega NOB se je Mitteräckerjevo pero ustavilo posebej pri opisu znanega procesa proti 37 koroškim Slovencem iz okolice Sel in Zelezne Kaple 1943, od katerih je bilo 13 obsojenih na smrt, drugi pa na zaporne kazni. (Podrobneje o tem gl. »Documents on the Carinthian Question«, Beograd 1947, dok. št. 14; življenjepise in slike na smrt obsojenih pa je objavil Slovenski vestnik, Celovec 9. 11. 1949; mikrofilm sodbe tega procesa, izdelan po izvorniku v berlinskem inštitutu za marksizem-leninizem, hrani arhiv IZDG). Seveda velja ob Mitteräckerjevem pripovedovanju podčrtati, da so bile žrtve procesa izključno slovenski Korošci in ne, kakor bi utegnil kdo soditi, tudi Korošci nemškega jezika. Dalje se Mitteräcker ustavlja pri protinacističnem boju v Ziljski dolini in na Zgornjem Koroškem. Glede prikazovanja tega boja na Štajerskem, predvsem pa na štajersko-jugoslovanskem obmejnem območju naj opozorimo na članek Walterja Wachsa v celovškem listu »Wahrheit und Volkswille« 9. 5. 1965; posamezne epizode iz tega prostora v dneh razpada tretjega rajha pa prinaša serija člankov v graški »Kleine Zeitung« ob dvajsetletnici nove avstrijske republike od 4. 5. do 16. 5. 1965.

Mitteräcker je predvsem publicist. Zato se ne spušča v prikaz opredeljevanja Avstrije v času protifašističnega boja za nacionalno individualnost, kar se je sicer zelo pozno in le postopoma, vendar najbolj zgodaj prav pri avstrijskih komunistih povezovalo z bojem za avstrijsko državno samostojnot (prim. Janko Pieterski, Avstrijska usmeritev, »Teorija in praksa«, 1965, št. 4, str. 678—685).

Tone Zorn

II Comunismo italiano nella seconda guerra mondiale. Dokumenti. Uvod napisal Giorgio Amendola. Rim, Editori riuniti 1963.

V knjigi so objavljeni akti in dokumenti, ki so bili predloženi že na V. kongresu KPI decembra 1945, ko je bila KPI še zastopana v vladi nacionalne enotnosti. Vseh je 75 (s. 119—347). Samo eden je iz leta 1934 in to akcijski sporazum, pakt med komunisti in socialisti, podpisan 17. 8. 1934, ki je veljal do septembra 1939 in bil nato obnovljen septembra 1941 (v Toulousu, glej s XXXII). Drugi dokumenti so iz obdobja 1940—1945 in grupirani po vsebini: I. Za enotnost delavskega razreda, II. Proti fašistični vojni, III. Za enotnost vsega ljudstva itd. V celoti je dvanajst poglavij.

Član CK KPI Giorgio Amendola je knjigi napisal uvod, ki daje pregled in oceno stanja in dela KPI od IV. kongresa (Köln—Düsseldorf) do leta 1945. Gre za 39 strnjanih strani (I—XXXIX) s kar ostro analizo. Sledi poročilo vodstva stranke na V. kongresu v Rimu decembra 1945, ki je pisano po posameznih obdobjih: I. Avgust 1939 — 25. 7. 1943 (Umberto Massola), II. Od 25. 7. 1943 do nemške okupacije (G. Amendola) itd. Omenjam še zadnje: VI. Vstaja 8. septembra in boji do 1945, ki ga je tudi napisal G. Amendola. Navajam samo ta obdobja, ker nas bodo tu specifično zanimala.